

YHDET VIELÄ, ●
Irwin

Tuomas
Marjamäki

Antti
Hammarberg
1943–1991

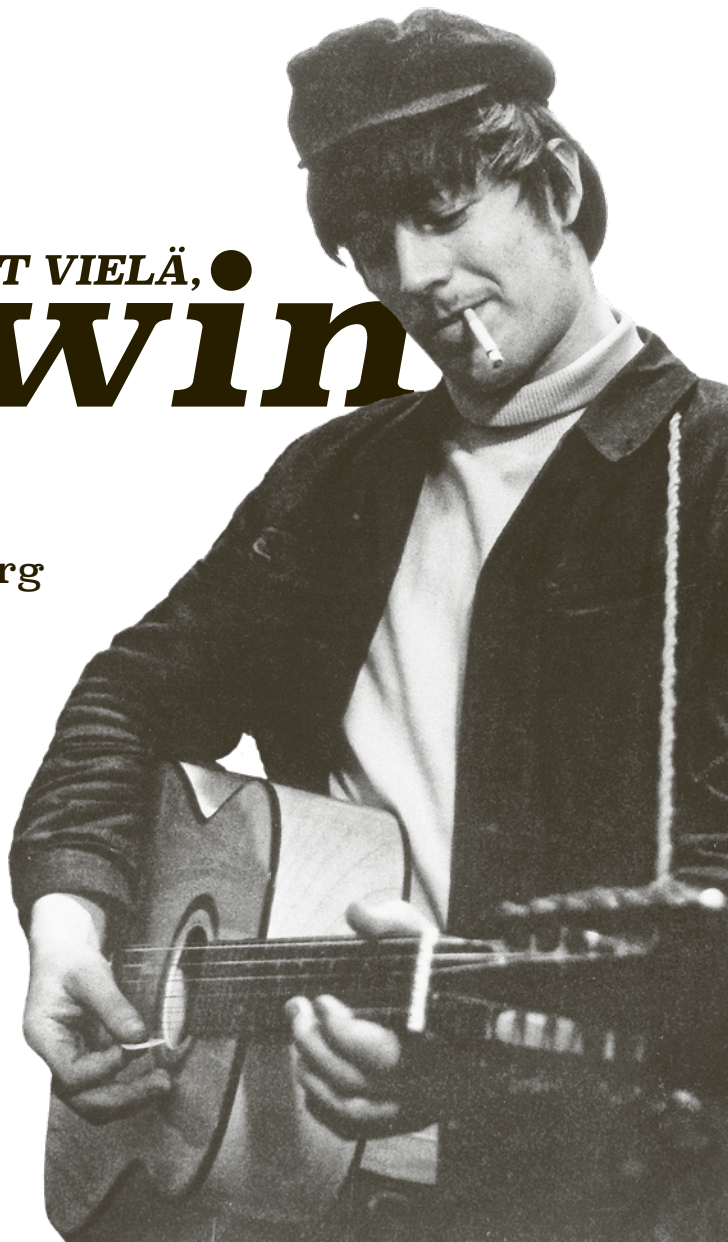
DOCENDO

Tuomas
Marjamäki

YHDET VIELÄ,
Irwin

Antti
Hammarberg
1943–1991

DOCENDO

Copyright ©Tuomas Marjamäki ja Docendo 2023

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Suomen Tietokirjailijat ry, TAIKE ja WSOY:n Kirjallisuussäätiö ovat tukeneet tämän teoksen kirjoittamista.

Sitaatit Vexi Salmen (Emil Retee / Emil von Retee) sanoittamista Irwinin lauluista julkaistu kustantajan luvalla. Copyright Warner Chappell Music Finland.

Etukannen kuva: Heikki Y. Rissanen / JOKA / Museovirasto.

Nimiösivun kuva: Arto Kangas.

Muut kuvat Antti Hammarbergin perikunnan albumista, jos ei toisin ilmoiteta.

Kansi: Pekka Sell

Taitto: Jarkko Lemetyinen / Katse Design

ISBN 978-952-382-568-0

Painettu EU:ssa

*Pala palalta se otti sieluni. Irwinismmin piti
olla vain leikkiä, myytävää imagoa tanssien
järjestäjille. Mutta se myytiinkin salaa
minulle. Hätkähdän, kun kotiin tulee virallinen
kuori, jonka päällä lukee Antti Hammarberg.
Nimi on minulle pelottavan vieras.*

Irwin Goodman, Suosikki 1974

A handwritten signature in black ink, reading "Irwin Goodman". The signature is written in a cursive, flowing style with large loops and a long tail on the "n".

Sisällys

Johdanto – Kaikki alkoi siitä, kun...	8
1. Väität, ettei meidän pikkuisemme lähtenyt alkuun rakkaudesta	13
2. Tällä kadulla tuli kaikki sähläykset sählättyä	31
3. Älkää te puuttuko mun elämäni	71
4. Antti-kulta, valitse tyttöseurasi hyvin	95
5. Hamppari pois edestä, että Goodman näkyy	117
6. Mikä helvetin kalkkuna tuolla laulaa?	133
7. Kunhan jätätte Kekkosen ja Jumalan rauhaan	153
8. Aamulla Seutulassa, illalla Hämeenkaarella	175
9. Tietsä, mikä on Ryysyranta?	193
10. Mä en koskaan nouse ennen kello kahta	211
11. Jäihän mulle vielä sikaareita	245
12. Isä-Yrjön neuvot	275
13. Koskaan en oo nähnyt humalaisia niin paljon kuin tänä kesänä	289
14. Jos mä en olis tehnyt sitä temppeä, niin Sammy olis elossa	313
15. Terveisiä Kanarialta! Täällä on Irwinki!	327

16.	Minut on nujerrettu henkisesti	345
17.	Selvin päin kultalevyt näyttävät tulevan nopeammin	357
18.	Oli sillä niin kova pää	379
19.	Koti-Antti oli aika erakko	399
20.	Älkää sitten liikaa touhutko sen Irwinin kanssa	419
21.	Yleisö hyväksyi, että Irwin oli pienessä sievässä	431
22.	Suurin osa eduskuntaa on täyttä pellelaumaa	443
23.	Mä olen ollut aina pinnalla	453
24.	Irwin – Alive on the Road	475
25.	Kaasu pohjaan, Illikainen! Happi loppuu!	499
26.	Antti-ystävämme kuoli viihdemaailman marttyyrina	515
	Kirjailijan kiitokset	524
	Irwin Goodmanin diskografia	525
	Lähteet	535
	Henkilöhakemisto	540

Johdanto Kaikki alkoi siitä, kun...

Irwin Goodmanista on kirjoitettu toistakymmentä kirjaa, joissa hän on vähintäänkin merkittävässä sivuosassa. Miksi siis tehdä jälleen yksi? Tätä mietin joskus keväällä 2020, kun harkitsin Irwiniä elämäkerran kohteeksi.

Totesin, että Irwin-kirjallisuuden runsaudesta huolimatta vielä ei ollut tehty ainuttakaan teosta, jossa Antti Hammarberg -nimisen miehen koko elämänkaari olisi tullut perusteellisesti käsiteltyä. Irwinistä jos kenestä riittää tarinoita, mutta tarkemman tutkiskelun jälkeen läheskään kaikki niistä eivät pidä paikkaansa. Suuria kysymyksiäkin heräsi: Millainen oli Antin todellinen lapsuus tai millainen hän oli aviomiehenä ja perheenisänä? Miksi hänestä tuli koko yhteiskunnalle haistatteleva protestilaulaja ja miksi hän sotki raha-asiansa ja tuhosi terveytensä omapäisellä käytöksellään?

Hauduttelin ajatusta, kunnes talvella 2021 otin yhteyttä Irwinin lähipiiriin. Antin kuolemasta oli jo 30 vuotta, eikä hänen perheensä enää vuosikausiin ollut esiintynyt julkisuudessa. Siksi arvelin, ettei kirja-ajatusta ehkä innostaisi heitä. Hieman yllättäen sain tekstiviestin:

Hei! Soittele kun sulle sopii. T. Riitta Hammarberg.

Tapasimme Riitan kanssa ja totesimme, että Antti ansaitsee elämäkerran, jossa hänestä kerrotaan asiat monesta näkökulmasta – Riitta antaisi kaiken avun. Heti alkuun kysyin, millaista materiaalia Antilta oli jäänyt: ehkä keikkakalentereita, muistiinpanoja tai muuta mielenkiintoista.

Kuulemma mitään ei ollut, Antti ei sellaisia harrastanut. Näin toki olin arvellutkin. Riitan kodin vintillä olisi kuitenkin Antin äidin Kirstin kokoamat leikekirjat. Ne saisi hakea kesällä, kun ilmat lämpenisivät.

Heinäkuussa kiipesimme vintille, ja leikekirjat löytyivät. Vilkaisin samalla niiden alla oleviin laatikoihin, joissa näkyi nuottipapereita. Edessäni avautuikin aarrearkkuja: muovilaatikoita täynnä todistuksia, sopimuksia ja valokuvia, Vexi Salmen kirjeitä Antille, Antin kirjeitä äidilleen, isän ja äidin kirjeitä Antille, kaikki isän rintamalla lähettämät kirjeet, Antin koulutodistukset, passit, vuokrasopimuksia, Ryysyrannan piirustukset ja baarikaapin täyttökuitti...

Niissä oli myös suurin osa aikakaus- ja sanomalehdistä, joissa Irwinistä oli vähänkin kirjoitettu. Myönteiset jutut oli saksittu leikekirjoihin, kielteisemmät löytyivät kokonaisista lehdistä.

Irwinin kohdalla ongelma ei ole materiaalin runsaus vaan sen luotettavuus. Hänestä on liikkeellä tuhansia tarinoita, joita ei kaikkia ole yritettykään kertoa tosina.

Tämän kirjan aineistoksi luin, katselin ja kuuntelin kaikki Irwinin haastattelut, joita löysin ja sain käsiini. Niistä oli kirjan teossa kuitenkin yllättävän vähän hyötyä, sillä hänen puheensa eivät useinkaan pitäneet paikkaansa. Loppuaikojen jutustelut saattoi panna muistamattomuuden piikkiin, mutta jo nuoren miehenkin puheissa oli suuria ristiriitaisuuksia.

Antti ei lähtenyt Saksaan 16-vuotiaana vaan 18 vuotta täytettyään. Vexi ei sanoittanut *Työmiehen lauantaita* 15-vuotiaana, eikä Irwin säveltänyt sitä 14-vuotiaana vaan 20-vuotiaana. Missään

Yhdet vielä, Irwin

tapauksessa Antti ei maksanut veroja 200 000 markkaa vuodessa, saati niiden päälle mätkyjä 250 000 markkaa. Ja niin edelleen. Näitä ja monia muita väitteitä on toisteltu totena aina vain uudelleen.

Lähdemateriaalinani oli myös lukuisia Vexi Salmen kirjoittamia teoksia sekä hänen eri tiedotusvälineisiin antamia haastatteluja. Lukuisat Vexin kertomat tarinat ovat hyvin erilaisissa muodoissa, ja esimerkiksi aiemmin totena pitämässäni *Rinkelinkadun pojat* -teoksissa Vexi on käyttänyt ainakin jonkin verran värikynää.

Monet Irwinistä kirjoitetut kirjat ovat tyyliltään romaaneja, eivät tietokirjoja. Tosipohjaisia fiktiivisiä romaaneja ovat kirjoittaneet niin Vexi Salmi (*Siniset morkkakengät* ja *Mikä laulaen tulee*), Markku Veijalainen (*Kivisydän*) kuin Veikko Tiitto ja Ari Lahti (*Viimeinen keikka* -sarja).

Lisäksi Irwinistä elää tuhatmäärin ihmisten kertomia legendoja, joiden todenperäisyyttä on vaikea arvioida.

Yhtenä parhaista lähteistä mainitsen Jukka Järvelän kirjoittaman teoksen *Homma kävi – erään pikkukaupungin pophistoria* (Karisto 1997), josta löytyy paljon tarkkaa tietoa Irwin Goodmanin Hämeenlinnan-vuosilta. Myös Juha Rantalan *Kehdosta hautaan*, joka on julkaistu yhdessä Vexi Salmen Näin muistan -osuuden kanssa teoksena *Irwin Goodman – Vain elämää* (HMC Publishing / Warner Music Finland 2010), on ollut hyvä pohja. Varsinainen löytö oli Seura-lehden tekemä yhteishaastattelu Irwinistä, isä-Yrjöstä ja Loviisa-mummusta. Tässä jutussa Antti Hammarberg oli ehkä rehellisimmillään.

No, sanoihan Irwin itsekin: ”Minusta kirjoitetuista asioista ehkä kaksi prosenttia on totta.”

Tässä kirjassa pyrin nostamaan tuota lukemaa edes vähän korkeammaksi. Olen tarkistanut asioita useista lähteistä ja virallisista asiakirjoista silloin, kun se on ollut mahdollista. Kerron joitakin herkkuisia tarinoita, vaikka itsekin epäilen niiden paikkansapitävyyttä. Tämän kuitenkin aina mainitsen.

Käytän kirjan päähenkilöstä tilanteesta riippuen nimityksiä Antti ja Irwin – ensimmäinen viittaa aina enemmän yksityishenkilö Hammarbergiin, jälkimmäinen hänen esittämäänsä laulajaan.

Mitähän mieltä Antti olisi ollut tästä kirjasta? Eräs Irwinin sitaatti pomppasi silmilleni lehtileikkeiden joukosta vastaukseksi.

– Se oli niin rajua, mitä todella on tapahtunut ja mistä mä olen pitänyt suuni kiinni. Jos tekisin muistelmat, niin siinä olisi ainakin tuhat sivua. (Ilta-Sanomat 14.11.1985)

Helsingissä 28. kesäkuuta 2023

Tuomas Marjamäki

Äiti Kirsti ja Antti-vauva vuonna 1944.

1.
*Väität, ettei meidän pikkuisemme
lähtenyt alkuun rakkaudesta*

Aika ennen Antin syntymää. Sota repii rikki nuoren avioliiton ja tuo mukanaan mustasukkaisuuden ja uskottomuuden. Lapsi syntyy jatkosodan ja vanhempiensa välisen taistelun keskelle. Hän saa nimekseen Antti Yrjö Hammarberg.

Vahingossa maailmaan synnyin minä varmaan
isä löysi hetkiseksi jostakin armaan.
Vähän aikaa kuiskuteltiin rakkauden kieltä
eikä puuttunut urheilumieltä!
Meni niin kuin meni, kato mitäs minä mahdoin?
Tulinpahan maailmaan, kielsin taikka tahdoin.
Mutta reteesti vaan silti laulellaan
eikä menneisyys paljonkaan paina.

- Vexi Salmi: Reteesti vaan

Yhdet vielä, Irwin

Rouva Kirsti Hammarbergin kirje neiti N.D:lle Matkaselkään kesällä 1943.

Mieheni kävi lomalla ja kertoi minulle asioita, jotka järkyttivät minut perin pohjin. Olen näet täydellisesti luottanut mieheeni ja hänen rakkauteensa. En ole hetkeäkään epäillyt, että hän pettäisi minua.

Nyt on kuitenkin selvinnyt, että hän on pidemmän ajan sitä tehnyt melkein koko naimisissa olomme ajan, kaksi vuotta. Ja nyt juuri, kun muutaman viikon kuluttua synnyttän hänelle lapsen, tämä tieto on erittäin tärisyttävä.

Ihmettelen, kuinka Te, sivistynyt nainen, olette uskaltanut antautua naimisissa olevan miehen kanssa niin vaaralliseen leikkiin. Mutta sekin asia ehkä löytää selityksensä. Hän on antanut Teidän ymmärtää olevansa onnettomassa avioliitossa ja sanonut rakastavansa Teitä eikä ole Teille lainkaan kertonut vaimonsa odottavan lasta.

Minulle hän on hyvin osannut kirjeissään ja lomalla käydessään näytellä täysin onnellista aviomiestä, joten hän on onnistunut pettämään minua perin pohjin. Olen antanut hänelle anteeksi, vaikka onneni onkin yhtäkkiä mennyt pirstaleiksi.

Lupasin järjestää eron, mutta käytyäni lakimiehen luona sain tietää, että siitä ei tule mitään. Ainoastaan jos lapseni syntyessään kuolee, järjestyy asia, ja hän tulee heti saamaan eron. Säälin teitä, että olette joutunut tähän kiusalliseen asemaan, mutta minä en voi enempää tehdä asian hyväksi, eikä se sitä paitsi minulle kuulukaan.

Kirsti ja Yrjö Hammarbergin avioliitto oli tuomittu tuhoon jo ennen kuin heidän ainoa yhteinen lapsensa ehti saapua maailmaan. Vaikka liitto muodollisesti jatkui vielä viiden vuoden ajan, eivät syyskuun 14.

Aika ennen Antin syntymää

päivänä vuonna 1943 syntynyt Antti Hammarberg tai kaksi hänen lähes saman ikäistä siskoaan eri puolilla Suomea saaneet koskaan varttua toisiaan rakastavien vanhempien silmäteränä.

Yrjö Hammarberg (1919–1980) jäi Antille etäiseksi hahmoksi, vaikka isä ja poika olivat toki tekemisissä keskenään. Antti ei tien-
nyt isänsä vaiheista varmasti tämänkään vertaa kuin tässä kirjassa kerrotaan. Tuskin häntä suuresti kiinnostikaan.

Sukunimi Hammarberg oli otettu käyttöön 1700-luvun puolivä-
lissä, ja sen ensimmäinen kantaja oli kirkonkirjojen mukaan Kiskon
Hongistossa asunut seppä Erik Erikinpoika Hammarberg. Nimi tar-
koittaa vasaravuorta, ja se oli seppiä keskuudessa yleinen.

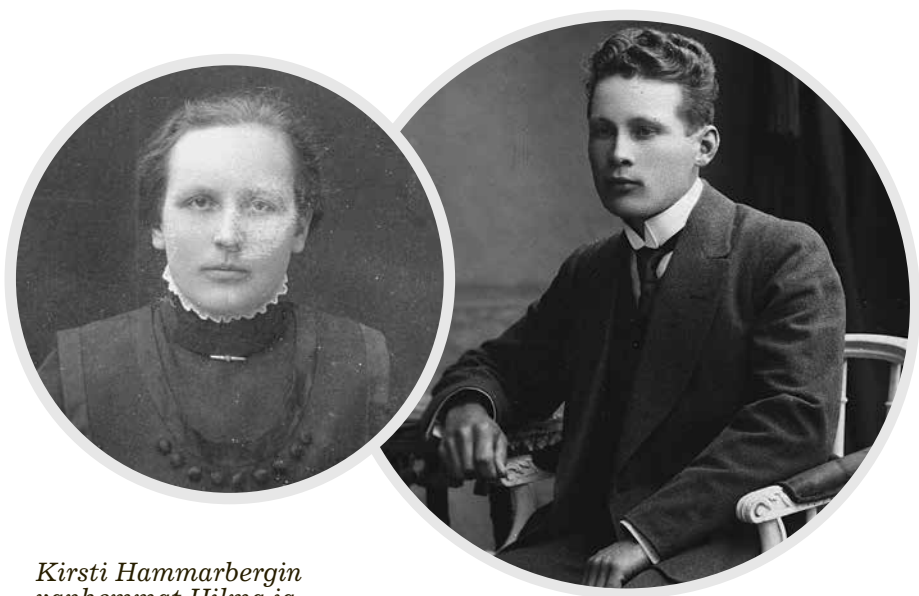
Tässäkin Hammarbergin suvussa seppiä ja suutareita riitti useas-
sa polvessa, kunnes Antin isänisä Erland (1888–1960) ryhtyi metsä-
työnjohtajaksi. Isä Yrjöstä tuli sotien jälkeen ensin asianajaja, sitten
kauppias. Poika Antista tuli Irwin Goodman.

Yksi nimekäs taiteilija suvusta löytyi jo ennen Anttia. Yrjö Ham-
marbergin äidinpuoleinen serkku oli Dallapé-orkesterissakin soitta-
nut hanuristi Onni Laihanen, joka voitti harmonikansoiton Suomen
mestaruuden peräti neljä kertaa ja muutti lyhyeksi loppuelämäkseen
Yhdysvaltoihin.

”Goodmanin suku” oli enimmäkseen hämäläistä. Erland Ham-
marbergin juuret juonsivat Renkoon ja Tammelaan, hänen puolison-
sa Loviisa (o. s. Laihanen, 1883–1975) oli tosin lähtöjään Karjalas-
ta, tarkemmin Muolaan Perkjärveltä. Avioliiton solmittuaan Erland
ja Loviisa asuivat Muolaassa, jossa myös perheen nuorin ja ainoa
eloonjäänyt poika Yrjö Erland syntyi 3. kesäkuuta 1919. Hammar-
bergit muuttivat Hämeeseen jo vuonna 1923, joten he eivät joutuneet
lähtemään kodistaan evakkona, kun Muolaa jäi rauhan tultua uuden
itärajan taakse.

Antin äidin Kirstin (1915–2001) tyttönimi oli Jokela. Vanhemmat
Väinö Jokela (1887–1939) ja Hilma (o. s. Vuorio, 1894–1956) olivat niin
ikään monen polven hämäläisiä, joskin Väinö oli käynyt syntymässä

Yhdet vielä, Irwin

*Kirsti Hammarbergin
vanhemmat Hilma ja
Väinö Jokela.*

Etelä-Pohjanmaan Teuvalla. Hilman suku oli Hauhon ja Pälkäneen suunnilta.

Kirsti Jokela syntyi 29. lokakuuta 1915 Hauholla, josta muutti isänsä kuoleman jälkeen Hämeenlinnaan yhdessä äitinsä Hilman ja veljensä Unton kanssa. Samana kesänä 1939 hän kohtasi lähes neljä vuotta nuoremman, 20-vuotiaan Yrjö Hammarbergin ja rakastui.

Orastava suhde joutui talvisodan kynnyksellä vastatuuleen. Yrjö ei joutunut lähtemään vielä syyskuun alussa määrättyihin ylimääräisiin kertausharjoituksiin, mutta tammikuussa 1940 hänenkin ikäluokkansa kutsuttiin pikakoulutukseen. Yrjö ehti hädin tuskin rintamalle helmikuun lopussa 1940, kun talvisota päättyi maaliskuussa. Kotiuttamisen sijaan hänen ikäluokkansa jatkoi varusmiespalvelusta ja joutui viettämään lähes viisi vuotta armeijan harmaissa.

Aika ennen Antin syntymää

Yrjö osoittautui ahkeraksi kirjeiden kirjoittajaksi. Hän kirjoitti Kirstilleen pitkiä, monisivuisia kirjeitä, joissa valitteli koti-ikävänsä ja kaipuuta rakkaintaan kohtaan. Jo alokasaikana kirjoittamisensa kirjeissä Yrjö kutsui Kirstiä vaimokseen, Mamiksi, Mammaksi tai Kikiksi sekä puhui itsestään kolmannessa persoonassa Papina tai Isinä.

Niin, rakas mamma, sitten kun pääsen pois, haen oman morsiameni ja vien omaan pieneen kotiimme, siellä on varmaan oleva onnellinen nuoripari ja sitten semmoinen pieni ”vaava”, josta mamma puhui. Tahdon oikein monta ”vaavaa”, jos vaan mamma antaa semmoisia pieniä mustia kiharapäitä kuin mamma on ollut itsekin. Kyllä me niitä saamme, eikö niin rakas?

Sain siinä kirjeen sisällä mamman hiuksiakin, minä suutelin niitä tulisesti ja suutelen aina kun kerkiän ja pääsen yksin.

Yrjön kotiinpaluuta saatiin odottaa pitkään. Väli rauhan kesänä 1940 hänet valittiin reserviupseerikouluun, josta hän valmistui vänrikiksi juuri jatkosodan alkaessa – ja joutui tietenkin rintamalle tositoimiin. Yrjö määrättiin Sortavalan ilmasuojelupiiriin komppanianpäälliköksi. Pian hän sai loman ja avioitui Kirstin kanssa Hämeenlinnassa 17. elokuuta 1941.

Yrjön lähettämistä kirjeistä voi päätellä, että pariskunnan yhteinen lapsi sai alkunsa vihkilomalla. Hän kyseli vauvan vointia pitkin syksyä ja kehotti vaimoaan käymään lääkärissä.

Suomi valtasi syksyllä 1941 Itä-Karjalan, ja vänrikki Yrjö Hammarberg lähetettiin komppanian päällikkönä yhä syvemmälle itään, Äänisen rannalle ja siitä Syväri-joen eteläpuolelle. Pienen Juksajärven rannalla sijainneen Batashevskajan kylän lähellä Yrjö haavoitui taistelussa 28. lokakuuta ja sai vakavan vamman päähänsä. Samalla loppui kirjeenvaihto puoleksi vuodeksi, ja kun se toukokuussa

Yhdet vielä, Irwin

jatkuu, vauvasta ei enää ollut mitään mainintoja. Tuota lasta Hammarbergeille ei koskaan syntynyt.

Yrjö oli rintamalla potilaana kahden ja puolen kuukauden ajan, minkä jälkeen hän toipui vielä pari kuukautta kotona ennen kuin jatkoi palvelustaan komppanianpäällikkönä Sortavalan ilmasuojelupiirissä. Yrjö rakastui potilasaikanaan Ruskealassa asuvaan lottaan, jonka nimikirjaimet olivat N. D. Hyvästä perheestä kotoisin oleva neiti toi komean Yrjön jopa kotiinsa vierailulle. Hänen isänsä totesi Yrjön tavattuaan:

– Tuolla miehellä on pahat silmät.

Samaan aikaan Yrjöllä elivät lapsihaaveet oman vaimonsa kanssa. Hän alkoi aina hyvissä ajoin ennen seuraavaa tapaamista varmistella Kirstiltä, että ”tehdäänhän sitten poika”. Yrjön siirappiset, kuolemaan asti uskollista rakkautta vannoneet kirjeet olivat täynnä kaipuun tuskaa. Siitä huolimatta hän myös rivien väleissä muistutteli yhteisistä hetkistä, jotka olivat menneet pilalle joko siksi, että Kirstillä on tehnyt kipeää tai tällä ei ole ollut yhtä suurta ”hinkua”

Kirsti asui sotavuosina äitinsä Hilman kanssa Hämeenlinnassa Halituskatu 11:ssä sekä lyhyen aikaa parissa muussakin osoitteessa. Hän teki sekalaisia töitä sekä palveli lottana Lotta Svärd -järjestön paikallisosastossa, muun muassa neljä kuukautta Ilmavoimien Viestikoulussa konekirjoittajana. Iltaisin hän luki Yrjön ja veljensä Unton kirjeitä rintamalta ja vastaili niihin.

Yrjö pääsi harvoin lomille, mutta lottana Kirsti sai joskus kokenuksen Yrjön palveluspaikkaan. Olisivatko nämä pistäytymiset käräyttäneet Yrjön uskottomuudesta? Kirjeiden perusteella näitä tekoja puitiin kasvotusten, sillä aviomies pyyteli vuolaasti anteeksi tekojaan – mutta ei kuitenkaan nimennyt muita naisia.

Papin on niin vaikea olla, ettei Mami voi kuvitellakaan. Mami on monesti sanonut, etten rakasta Sinua, mutta Mami ei vielä

Aika ennen Antin syntymää

tunne Papiiaan, jos näin ajattelee. Papi ei voi enempää rakastaa kuin nyt rakastaa. Vaikka olenkin Sinulle usein paha, rakastan Sinua siitä huolimatta mielettömästi.

Tämä sota ja sen tuomat pettymykset saavat sen aikaan. Varmaan ymmärrät, rakas, omaa ”isiä”!

Suhde lienee Kirstin puolelta laimentunut jo loppuvuodesta 1942, kun Yrjö on päässyt jouluksi kotiin. Aviolliset velvollisuudet kuitenkin hoidettiin sillä seurauksella, että Kirsti alkoi jälleen odottaa lasta.

Papi on niin ylpeä siitä, että saan pian isän nimen. Olen sekä ylpeä, että onnellinen ja kiitollinen Sinulle lapsestamme, jonka annat isille. Elämämme ei ole sittenkään mennyt hukkaan, vaikka aluksi näyttikin niin toivottomalta. Olet ainoa nainen, jota koskaan voin rakastaa.

Kesäkuun loppupuolella, kun Kirsti oli jo pitkälle raskaana, Yrjö tuli taas kotiin. Vierailunsa aikana mies kertoi vaimolleen pitkään jatkuneesta uskottomuudesta ja siitä, että myös toinen nainen – lottana toiminut N. D. – odotti hänelle lasta, joka syntyisi tammikuussa 1944.

Kirsti kirjoitti miehensä rakastajattarelle suorasanaisen mutta asiallisen kirjeen ja ilmoitti, ettei tulisi suostumaan avioeroon. Kirje löytyi kesällä 2021 tämän kirjaprojektin yhteydessä Yrjö Hammarbergin kesäkuussa 1943 lähettämän kirjeen kuoresta. Ei ole tiedossa, oliko kirje käynyt vastaanottajalla ja palautunut Kirstille, jäänyt kokonaan lähettämättä vai oliko se kenties pelkkä luonnos. Joka tapauksessa ”Maaselän tyttöön” tai ”likkaan” viitataan sekä Yrjön että Unton kirjeissä, ja hän tuli perheelle vielä muutenkin tutuksi. Maaselkä tosin oli väärä kylä – kyseessä oli Ruskealassa sijaitseva Matkaselän kylä.

Unto Jokela kirjoitti Kirstille 18. elokuuta ja kiitteli siskonsa päättäväisyyttä.

Yhdet vielä, Irwin

Pidä vain pintasi siinä Yrjö-asiassa. Teet aivan oikein, kun et anna yhtään periksi. Kyllä se Yrjö sentään oli tavallisen mätä mies.

Se on aivan oikein hänelle, ettei hän saa eroa Sinusta. Toivottavasti se lapsi syntyy, se Yrjön toinen lapsi, paljon aikaisemmin kuin hän saa eron Sinusta. Se olisi heille molemmille oikein. Saavathan siitä jo pienen alkunolauksen, joka ei ole heille liikaa. Muista vain, että sinä taistelet lapsesi puolesta. Ja tulet huomaamaan, että se ei ole mennyt hukkaan.

Kesällä 1943 Kirsti ja hänen äitinsä Hilma muuttivat Hallituskadulta Kaurialan kaupunginosaan Rinkelinkatu 7:ään. He saivat vuokrata asuttavakseen omakotitalon alakerrasta kaksi pientä huonetta ja keittokomeron. Alakerta oli jaettu kahteen huoneistoon, joista toisessa asui talon omistaja. Vinttikerrokseen saattoi ottaa vielä toisenkin vuokralaisen.

Muutto onneksi järjestyi ennen vauvan syntymää, mutta muuten kaikki olikin suloisesti sekaisin syyskuussa, kun Kirstin synnytyspoltot alkoivat.

Hämeenlinnan keskustassa Rauhankadun ja Palokunnankadun kulmassa sijaitsee edelleen suuri punatiilinen rakennus, jota nykyään sanotaan Paavonkulmaksi. Lempinimensä talo sai vastapäätä katua syntyneen runoilijan ja suomentajan Paaavo Cajanderin mukaan. Aiemmin kiinteistö tunnettiin paljon paremmin Höyhensaaarena, joka oli tohtori Ensio Kurki-Suonion perustama synnytyssairaala vuosina 1929–1968. Siellä räkäkäisi ensimmäisen kerran myös tämän kirjan päähenkilö tiistaina 14. syyskuuta 1943, kuten hän 31 vuotta myöhemmin lauloi Vexi Salmen sanoittamassa *Punaportin bluesissa*.

Punaportit olivat aikoinaan punaiseksi maalattuja rajaportteja Vanajan kunnan ja Hämeenlinnan kaupungin välillä. Niistä tunnetuimman mukaan alettiin kutsua myös yhtä kaupunginosista. Jo

Aika ennen Antin syntymää

*Nuori Kirsti Hammarberg
1930-luvun lopussa.*

*Vänrikki Yrjö Hammarberg
jatkosodan aikana.*

pienenä poikana Antti Hammarberg pyöri paljon Hämeenlinnan keskustan länsipuolelle rajautuvassa ympäristössä Kaurialassa, Punaportissa ja Myllymäessä.

Kirsti toi lapsen Rinkelinkadulle ja alkoi hoivata tätä yhdessä äitinsä kanssa. Tieto pojan syntymästä lähetettiin toki myös rintamalla olevalle isälle, joka alkoi miettiä asioita tykönänsä. Hänellä oli kohta kaksi samanikäistä lasta kahden naisen kanssa, mutta toinen oli syntynyt avioliitosta, eikä vaimo halunnut sovinnollisesti purkaa liittoa.

Irwin Goodman oli rooli, joka lopulta vei koko miehen

Renttulaulaja **Irwin Goodmanin** hitit ja persoona muistetaan yhä. Roolin takana ollut todellinen ihminen **Antti Hammarberg (1943–1991)** on sen sijaan jäänyt lähes kokonaan hämärän peittoon. *Yhdet vielä, Irwin* kattaa koko Antin 47 vuotta kestäneen elämän. Hänen leskensä Riitta Hammarberg valottaa kirjassa, miten tapasi miehensä, millainen tämä oli kotioloissa ja miten keikkaelämän ongelmat varjostivat perheen elämää. Samoin kansantaiteilijasta kertovat monet muut sukulaiset, ystävät ja työtoverit.

Kirjan laaja aineisto sisältää kirjeitä, todistuksia, sopimuksia ja jopa Ryysyrannan baarikaapin täyttökuitin. Elämäkerta paljastaa ensi kertaa totuuden Antin lapsuudesta – sieltä, mistä Irwinin kapina kumpusi. Suosikkilaulajan elämä oli toisenlaista kuin legendat ovat antaneet ymmärtää.

Runsaasti kuvitettu teos sisältää paljon ennen julkaisemattomia kuvia.

Tuomas Marjamäki (s. 1978) on kirjoittanut elämäkerrat Spede Pasasesta, Vesa-Matti Loirista, Simo Salmisesta ja Mikko Alatalosta sekä useita tietokirjoja suomalaisesta viihdehistoriasta, romaaneja sekä lastenkirjoja.

